

## ФОРМИРАЊЕ БРИГАДЕ

Одласком 3. војвођанске бригаде 21. септембра 1943. у састав 16. дивизије, у Срему су остали само 1. и 2. сремски партизански одред. Али за кратко време у њих је ступило око 3.000 нових бораца, па су тако створени услови да се формира и 4. бригада. Зато је Главни штаб Војводине, 27. септембра издао наредбу<sup>2</sup> о формирању 4. бригаде. За команданта је одређен Марко Милановић (заменик команданта 2. војвођанске бригаде), за политичког комесара Раде Митровић (политички комесар 1. батаљона 2. војвођанске бригаде), а за заменика политичког комесара Богдан Вујошевић (политички комесар 4. батаљона 2. војвођанске бригаде).

Ови руководиоци дошли су 25. септембра из источне Босне у Босутске шуме, где су се јавили Главном штабу Војводине од кога су добили упутства и задатке. Већ 27. септембра стигао је 2. батаљон 2. сремског одреда (230—250 бораца). Ноћу 27/28. септембра руководиоци 4. бригаде и 2. батаљона кренули су за Фрушку гору,<sup>3</sup> где је требало да приме борце од 1. сремског одреда<sup>3</sup>. Међутим, баш кад су стигли, отпочела је офан-

<sup>2</sup> Зборник, 1/6, стр. 380.

<sup>3</sup> У ово време непријатељ је у Срему имао следеће снаге: *немачке јединице*: 173. резервна дивизија (штаб у Руми); 606. пук за осигурање железничких пруга са 808, 821. и 812. батаљоном и 356. ландесшицен батаљоном (штаб у Руми); 1. добровољачки полицијски пук „Хрватска“ на просторији: Сремска Митровица – Рума – Кузмин – Чалма; 2. батаљон 2. добровољачког полицијског пука „Хрватска“ у Сремским Карловцима; 3. добровољачки полицијски пук „Хрватска“, на обезбеђењу железничке пруге Земун–Оток; 1. самостални полицијски добро-

жива непријатеља на Фрушку гору, чији је циљ био уништење партизанских јединица у Срему<sup>4</sup>.

Зато није могло доћи до званичног формирања и организацијског сређивања бригаде, већ се она, заједно са људством примљеним из 1. сремског одреда и са око 120 нових бораца, примљених 28. септембра (који су били на обуци у Рохаљ-бази), извукла из обруча 5/6. октобра и упутила ка Босутским шумама.

вољачки батаљон у Крушедолу код Ирига; 4. самостални полицијски добровољачки батаљон на просторији Винковци–Жупања; 13. СС дивизија „Ханџар“ на просторији Винковци; оклопни воз „64“ за осигурање пруге у Руми.

Поред ових јединица помињу се још један батаљон 262. дивизије у селу Оток и 20. флак (противавионска) дивизија од 7 противавионских батерија у Новој Пазови.

*Усташко-домобранске јединице:* 7. посадни здруг (штаб у Сремској Митровици) са бојнама (батаљонима) распоређеним у: Сремској Митровици, Руми, Земуну, Петроварадину и Сремској Каменици; 6. усташка бојна са сатнијама (четама) у: Илоку, Нештину и Сусеку; 8. ловачка пуковнија у Шиду; 3. ловачки здруг у Винковцима; делови 5. ловачке пуковније у селу Мартинци; 2. докнадни ловачки здруг у: Винковцима, Земуну, Сремској Митровици и Петроварадину; Зракопловна школска пуковнија; 18. топнички склоп и 2. докнадни топнички склоп у Петроварадину; Техничка дочастничка школа у Сремској Каменици; Лучко поглаварство у Сремској Митровици, Земуну и Петроварадину.

Жандармеријске снаге (2.160 жандарма и 18 официра) биле су подређене жандармеријском начелству, чије је седиште октобра 1943. године премештено из Вуковара у Руму. ВИИ, рег. бр. 27/3, к. 77А; 1/4, к. 21; 1/7, к. 32; 6/3, к. 74А; 14.4а, микротека у ВИИ Минхен филм б. снимак 240–304. С. Савић, „Срем у НОБ“, стр. 188–189.

<sup>4</sup> У офанзиву прво учествују делови 173. немачке дивизије и 901. тенковског пука и полицијске јединице (око 5000 људи), а од 1. октобра и Козачка коњичка дивизија која је стигла из Пољске. Дивизија је имала 3 коњичка пука, артиљеријски и допунски пук, 8 самосталних батаљона и јединице за снабдевање (укупно 23.000 добро наоружаних људи). Војници су били белогардејци и заврбовани совјетски војници (заробљеници). Зборник 1/6, доп. 77; изјаве: Богдана Вујошевића, Стевана Свилокоса, Бранка Бранковића и др.

Нирнебершка документа, ВИИ, 5/1, к. 44-А, 1/20–27/20-А, к. 6 и 3/19, к. 6, извештај 4/15, к. 81.

Како непријатељ није успео да уништи партизанске јединице окренуо је свој бее против голоруког народа: масовно хапшење, убијање, зверства и уништавање имовине сусретали су се на сваком кораку. Међутим, народ је и даље остао уз своје борце.<sup>5</sup>

Седмог октобра 1943. године у шуми Варадин код села Грк (Вишњићево) свечано је проглашена 4. војвођанска народноослободилачка ударна бригада. На свечаности је говорио њен командант.

У 4. бригаду су ушли: из 1. одреда: комплетан 2. батаљон, једна чета 1. батаљона и 2. чета 3. батаљона, а из 2. одреда 2. батаљон. Заједно са већ 120 раније поменутих новоприспелих бораца, бригада је имала око

<sup>5</sup> „ ...” *Расположење народа:* Хрвати, један дио млађих људи подлегао је комунистичкој, промиџби (оропоганди) те се одметнуо у шуму или потајно помажу комунисте.

На подручју пуковније, сјеверно од ријеке Саве, дошли су јаки одреди њемачке војске у којима се великим дјелом налазе руски Козаци. Дошли су ради чишћења терена од партизана. Доласком ових, народ је страховито заплашен због честе самовоље појединаца, која се извршавала у отимању и уништавању туђе имовине, поједина^них убијања и силовања, те паљења села. Од када су дошли Козаци, бриге народа су још веће, а одметање у шуму појединачно ...

*Православно пучанство* неискрено је и не мисли добро НДХ. Привидно су мирни, али им није вјеровати, пошто се тајно и дискретно држе са одметницима и чекају моменат да им се придруже ...

О *партизанима* – *комунистима:* Акције партизана постале су из дана све веће и опасније. Оне се осјећају на цијелом подручју ове пуковније, јер партизани територијално држе двије трећине у својим рукама, гдје не долази наша војна и управна власт до изражаја.

Постоји велика опасност да ће партизани богате крајеве Сријема и Славоније потпуно опустошити, а то се види из слиједећих партизанских напада. Пале државне објекте, минирају жељезничке пруге и мостове, прокопавају цесте, нападају влакове, оружничке постаје и војничке посаде, тргају борбене линије. Уопште уништавају нашу државну имовину". Извештај 4. окружничке пуковније од 15. новембра 1943, главном заповеднику оружништва НДХ о дејствима партизана у Срему; ВИИ, бр. рег. 49/3 и 44/4, к. 149.



Октобар 1943: први штаб 4. војвођанске НОУ бригаде. Са десна на лево: Раде Кушић, Марко Миловановић, командант, Богдан Вујосевић, заменик политичког комесара, Светислав Тодоровић Цвиша, начелник штаба, Милорад Митровић Раде, политички комесар.

750 људи, наоружаних са око 500 пушака, 13 пушко-митраљеза, неколико аутомата и око 200 ручних бомби. Муниције за пешадијско наоружање било је недовољно, нарочито код бораца из 1. сремског одреда, јер су је истрошили за време борби на Фрушкој гори.

Бригада је имала: штаб, три батаљона, бригадну комору и санитет, а сваки батаљон три чете и комору (радни вод).<sup>6</sup>

### *Састав штаба и команди чета*

*Штаб бригаде:* командант Марко Милановић, политички комесар Милорад Митровић Раде, заменик команданта Душан Вукосавић Диоген, заменик политичког комесара Богдан Вујошевић Бојо, начелник штаба Тодоровић Светислав Цвиша, интендант Светозар Панић Бриле, обавештајни официр Димитрије Шешерица Геца (кога је убрзо заменио Александар Бакић Бацо), референт санитета Роса Дмитрић, омладински руководилац Нада Видицки Злата.

*Први батаљон:* командант Никола Крунић Цон (после неколико дана заменио га је Шпиро Лагатор), политички комесар Миленко Брмбота (после неколико дана заменио га је Есад Церић), заменик команданта Стеван Свилокос (ускоро га је заменио Гавро Карановић), интендант Ђурић ЈЉубиша Омер, обавештајни официр Милорад Мишковић Бриле, референт санитета Јелисавка Ковачевић Јелица.

Командир 1. чете Сима Јовичић Сића, политички комесар ЈЉубомир Комненовић Бојкан, заменик командира Марко Вранешевић, заменик политичког комесара Добрила Кунић Сека, болничарка Добрила Лазаров.

<sup>6</sup> Податке о командном саставу дали: Б. Вујошевић, М. Митровић, А. Бакић, Ж. Мали, С. Свилокос, М. Вранешевић, М. Јегдић, М. Брмбота, Д. Кунић, Ђ. Живковић, У. Поповић, Д. Гвозденац, Н. Петровић, Б. Бранковић, Ј. Ковачевић и други.

Командир 2. чете Бошко Вулетић, политички комесар Вукашин Петропољац Брица, заменик командира Бошко Маховац, заменик политичког комесара Жика Шкрбић, болничарка Добрила Кулундић.

Командир 3. чете Живан Стојковић Клисуре, политички комесар Шефик Имамовић Белиша, заменик командира Стево Сунајко, заменик политичког комесара Недељко Константиновић Нецо, болничарка Радовац Ленка.

Командир радног вода Бадањац Паја.

*Други батаљон:* командант Ђорђије Живковић Јаша, политички комесар Стеван Крнета Сава, заменик команданта Милан Веренчевић Бака, заменик политичког комесара Никола Дукић Шуца, интендант .. ? обавештајни официр Башко Јовић Неса. Омладински руководиоцац. . . референт санитета Александра Михајловић Лекса.

Командир 1. чете Рада Бохпковић Вељко, политички комесар Вукашин Остојић, заменик командира . . . заменик политичког комесара . . . , болничарка Мира Ђерић.

Командир 2. чете Угљеша Поповић Лотар, политички комесар Стеван Гарић Браца, заменик командира Ђорђе Суботин Мицко, заменик политичког комесара Сава Савић Дејка, болничарка Ранковић Јелица.

Командир 3. чете Паја Узелац, политички комесар Здравко Дражић, заменик командира Владислав Кирил, заменик политичког комесара Предраг Смуђа, болничарка Секулић Косана.

Командир радног вода . . . , политички делегат . . .

*Трећи батаљон:* командант Димитрије Белић Мита, политички комесар Драгољуб Гвозденац, заменик команданта Славко Милутиновић, заменик политичког комесара Новак Петровић Маре, обавештајни официр

<sup>7</sup> На дан формирања нека формацијска места нису била попуњена, а за друга нисам успео да установим ко их је попунио.

Марко Миладиновић Струња, интендант Душко Уметић Пенгић, омладински руководилац . . , референт саниитета Делић Сока.

Командир 1. чете Лаза Кузмановић, политички комесар Милош Коланић Малиша, заменик командира Јовица Силбашки, заменик политичког комесара Борислав Јерковић, болничарка Зорица Кордић Љиља.

Командир 2. чете Никан Зељајић, политички комесар Миленко Возаревић, заменик командира Ђорђе Николић, заменик политичког комесара Гавро Окановић, болничарка Станковић Живка.

Командир 3. чете Немања Ковачевић, политички комесар Бранко Бранковић, заменик командира Шкрбић Живан Ребула, заменик политичког комесара Рајко Лончаревић, болничарка Попов Златица.

Командир радног вода . . . , водни делегат . . .

#### *V Партијска организација 4. бригаде*

Одмах после свечаног проглашења бригаде заменик комесара бригаде Богдан Вујошевић позвао је заменике комесара батаљона на састанак у село Грк (Вишњичево), где им је дао упутство за рад и избор партијских тела у свим јединицама. Затим је изабран бригадни партијски биро следећег састава: комесар бригаде Милорад Митровић Раде, заменик комесара Богдан Вујошевић (секретар бироа), комесар 1. батаљона Миленко Брмбота, заменик комесара 2. батаљона Никола Дукић Шуца и заменик комесара 3. батаљона Новак Петровић Маре. Првих дана новембра у биро је на место Миленка Брмботе, дошао заменик комесара 1. батаљона Милован Јегдић.<sup>8</sup>

<sup>8</sup> Од 8. до 10. октобра у сваком батаљону изабран је батаљонски биро, који је имао 5 до 7 чланова, а сачињавали су га: заменик комесара батаљона, заменици комесара чета, и омладински руководиоци батаљона. Понегде су чланови били и командант и политички комесар батаљона. Четне ћелије почеле су да раде око 15. октобра.

При штабу бригаде и штабу сваког батаљона формирана је штабна партијска ћелија. Свака чета у батаљону — а убрзо и при штабу бригаде (на дан формирања при штабу 4. бригаде није било чета; ускоро је формирана техничка чета, а касније инжењеријска и аутоматичарска, те најзад и артиљеријска батерија), укључујући и бригадни санитет, имала је партијску ћелију. Секретари ћелија бирани су јавним гласањем. У четама је готово увек секретар ћелије био заменик комесара чете.

У свим четама и штабу бригаде формиране су организације СКОЈ-а, којима је руководио омладински руководилац бригаде преко омладинских руководилаца батаљона и чета.

Затим су дате смернице и конкретни задаци за рад у бригади и на терену. Са овог састанка послат је 23. новембра писмени извештај комесару 16. дивизије. У њему је био и преглед бројног стања чланова КПЈ и СКОЈ.<sup>9</sup>

Ред. бр.	Јединице	Чланови к п ј	Канди-	СкоЈевци
1.	Из 1. сремског партизанског одреда	65	3	133
2.	Из 2. сремског партизанског одреда	32	6	50
3.	Из Рохаљ-базе добровољци	—	—	20
4.	Из других јединица	10	—	—
	Свега:	107	9	203

<sup>9</sup> Збооник, 1/6, док. 1943. и 1947. Записник у ВИИ, рег. бр. 1-2/1, к. 969.



У јединицама новоформиране бригаде наведени број чланова и кандидата КПЈ и чланова СКОЈ-а био је распоређен по следећем:

бр <sup>Д</sup> -	Назив јединице	Ч <sup>т</sup>	Скојевци	
1.	Штаб бригаде	6	—	4
2.	1. батаљон	32	6	61
3.	2. батаљон	35	3	73
4.	3. батаљон	30	—	60
5.	Бригадни санитет	2	—	2
6.	Пратећа чета	2	—	3
Свега:		107 <sup>10</sup>	9	203

<sup>10</sup> Од чланова КПЈ идентификовани су: Бранко Алфировић, Димитрије Белић Мита, Милан Блажон, Раде Бошковић, Анте Бралић, Бранко Бранковић, Миленко Брмбота, Драга Будић, Паја Бадањац, Светозар Чизмаревић, Никола Ћирић, Ђока Ћирић, Јован Даничић, Никола Даниловић, Роса Дмитрић, Катица Добрић Кајка, Миодрог Дражић, Драго Дудић, Никола Ђукић Шуца, Омер Ђурић ЈВубиша, Стеван Гарић Браца, Драгољуб Гвозденац, Миленко Грчић, Јоуген Храмић, Шефик Имамовић Белиша, Алекса Иванчић, Матинко Јанковић, Ковиљка Јегдић, Милован Јегдић, Борисав Јерковић, Сима Јовановић, Сима Јовичић Сића, Вукадин Јовичић, Цвеја Јурић, Гавро Карановић, Живко Клипа, Милан Кнежевић, Милош Коларић, Љубоје Комненовић, Нестор Константиновић, Милан Косановић, Јелисавка Ковачевић Јелица, Немања Ковачевић, Славка Ковачевић, Стеван Крнета Сава, Добрила Кунић Сека, Лаза Кузмановић, Ваза Кузмановић, Владислав Кирил, Рајко Лончаревић, Драган Латас, Здравко Љубишић, Бошко Маховац, Бора Малетић, Лепа Марковић, Божо Марковић, Александра Михајловић Лекса, Марко Милановић, Славко Милутиновић, Војислав Михајловић, Милорад Митровић Раде, Бранко Настић, Милорад Николић, Гавра Окановић, Лука Остојић, Вукашин Остојић, Светозар Панић Бриле, Новак Петровић Маре, Вукашин Петропољац Брица, Угљеша Лотар, Станко Радић, Сава Савић, Александар Савин, Владо Скакун, Јовица Силбаши Шваба, Предраг Смуђа, Живан Стојковић, Зора Стојин, Ђорђе Суботић, Ђорђе Суботин, Стево Сунајко, Лођа Сурачић, Стева Свилокос, Димитрије Шешеринац, Живан Шкрбић, Љубомир Томашевић, Душко Унетић Пешић, Здравко Узелац, Гојко Векић, Миле Веренац, Нада Видицки Злата, Миленко Возаревић, Марко Вранешевић, Богдан Вујошевић Боја, Душан Вијук, Душан Вукасовић Диоген, Бошко Вулетић, Вељко Вучковић, Микан Зељалић, Марко Златичанин, Матија Зец, Ђорђе Живковић Јаша, Вера Живковић, Миленко Жупански.